

Źródła administracyjne a krótkookresowa statystyka przedsiębiorstw¹

Mimo ogromnej wagi, jaką statystyka przedsiębiorstw pełni w gospodarce i polityce, aspektem metodologicznym dotyczącym jej tworzenia poświęca się stosunkowo niedużo uwagi. W czasach, gdy każdego dnia zasypywani jesteśmy różnej jakości informacjami z otoczenia przedsiębiorczości, warto jest przyjrzeć się bliżej szczegółom związanym z ich tworzeniem, na które nie zawsze zwracamy uwagę, a których znaczenie jest dostrzegane dopiero po bardziej wnikliwej analizie.

Powszechnie wiadomo, że potrzeby odbiorców informacji nieustannie rosną. Oczekuje się informacji dla coraz mniejszych jednostek administracyjnych czy terytorialnych, które są dostarczane możliwie często. Zaspokojenie tego popytu nie jest łatwe, jeśli weźmie się pod uwagę istniejące ograniczenia. Wśród najważniejszych należy wymienić koszty badań oraz obciążenie respondentów wynikające ze sprawozdawczości statystycznej. Dodatkowo należy uwzględnić rosnący odsetek braków odpowiedzi. Jest to problem dotyczący przede wszystkim statystyki społecznej, który na razie nie dotyka tak mocno statystyki gospodarczej. Biorąc jednak pod uwagę doświadczenia innych krajów Unii Europejskiej, związane z prowadzeniem badań statystycznych populacji przedsiębiorstw, będzie on narastał (Casciano i in., 2014; Costanzo, 2011; Wallgren A., Wallgren B., 2014). Wskazane ograniczenia determinują tematy wymagające działań, określając przy tym kierunki rozwoju statystyki gospodarczej. Celem artykułu jest przedstawienie zarówno wyzwań, jak i perspektyw statystyki przedsiębiorstw na tle obowiązujących w Polsce zasad i warunków prowadzenia działalności gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem krótkookresowej statystyki przedsiębiorstw.

Przedsiębiorstwa ze względu na swoje cechy nie są tak łatwe w analizie i ocenie, jak np. populacje wyróżnione w badaniach społecznych. Widać to chociażby, jeśli zestawimy ze sobą podstawowe zdarzenia związane z działalnością podmiotu gospodarczego, tj. moment rozpoczęcia działalności i jej zakończenie, z odpowiadającymi im podstawowymi zdarzeniami demograficznymi, takimi jak narodziny i zgon. W przypadku przedsiębiorstw ich zajście może mieć bowiem charakter wielowymiarowy. Może wiązać się chociażby z podziałem jednostki, fuzją, ze zmianą nazwy, właściciela czy formy prawnej. By zapewnić właściwą

¹ Artykuł przygotowany na podstawie referatu z konferencji naukowej, zorganizowanej przez Urząd Statystyczny w Szczecinie w marcu br. pt. *Rola środowisk naukowych, samorządowych i służb statystyki publicznej we wzmacnianiu pozytywnego wizerunku statystyki.*

jakość szacunków konieczny jest stały dostęp do danych dobrej jakości. Wymaga to spełnienia różnych warunków, wśród których dwa odgrywają kluczową rolę:

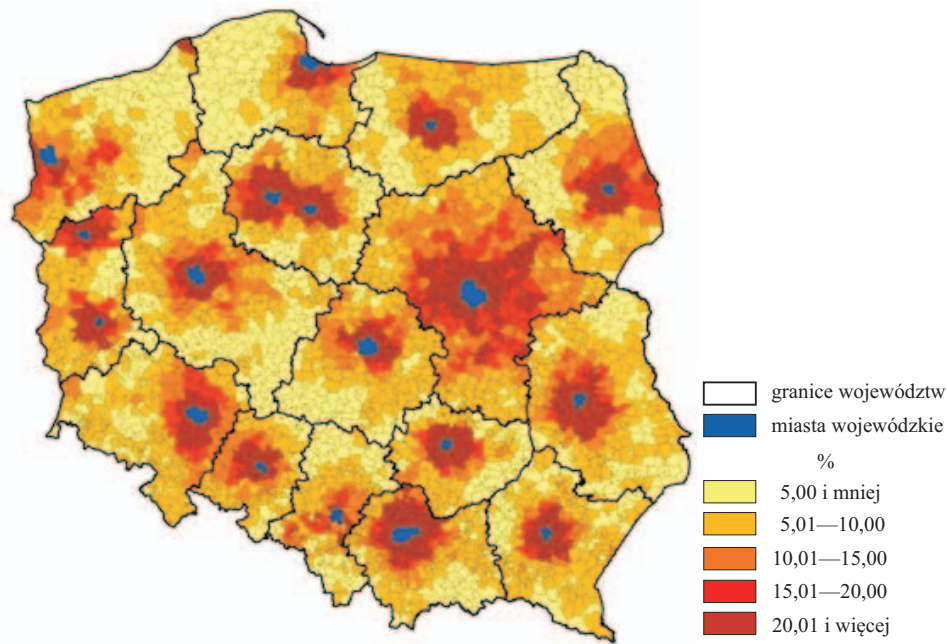
- zwiększenie stopnia wykorzystania źródeł administracyjnych,
- utrzymanie właściwej komunikacji pomiędzy służbami statystyki publicznej i podmiotami gospodarczymi.

ZWIĘKSZENIE WYKORZYSTANIA SYSTEMÓW ADMINISTRACYJNYCH

Włączeniu źródeł administracyjnych do tworzenia statystyki publicznej poświęca się ostatnio dużo uwagi i to nie tylko w odniesieniu do statystyki gospodarczej. Choć historia wykorzystania rejestrów w polskiej statystyce przedsiębiorstw nie jest tak długa, jak np. w Szwecji czy Norwegii, które są pionierami w tym zakresie, możemy pochwalić się wieloma osiągnięciami. Wśród nich warto przywołać badanie przepływów ludności związanych z zatrudnieniem, przeprowadzone w Urzędzie Statystycznym w Poznaniu (*Dojazdy...*, 2010). Jest ono dowodem na to, jak owocna może być współpraca pomiędzy statystyką publiczną i różnego rodzaju instytucjami, w tym przypadkiem Ministerstwem Finansów i urzędami skarbowymi. Wykorzystanie informacji pochodzących od blisko 10 mln pracowników, zawartych w formularzach PIT-11/8B i PIT-40, pozwoliło na stworzenie tzw. macierzy przepływów pomiędzy miejscem zamieszkania i miejscem pracy. Stała się ona m.in. podstawą do charakterystyki mobilności przestrzennej na rynku pracy oraz określenia natężenia i kierunków przepływu związanych z zatrudnieniem. Wyniki badania cieszyły się ogromnym zainteresowaniem. Wykorzystano je do monitorowania polityki transportowej i ochrony środowiska, programów regionalnych czy europejskiej strategii zrównoważonego rozwoju. Należy także dodać, że informacje na temat mobilności komunikacyjnej ludności dostarczane są do Eurostatu. Dostęp do rejestrów pozwolił na przeprowadzenie (praktycznie bez udziału respondentów) ważnego badania, którego koszt był relatywnie bardzo niski.

Korzyści płynące z wykorzystania źródeł administracyjnych jest znacznie więcej, jednak chcąc z nich skorzystać trzeba liczyć się również z różnymi ograniczeniami, które mogą niekiedy w znacznym stopniu utrudnić prowadzenie badania. Dla zobrazowania problemu zestawiono najważniejsze korzyści i ograniczenia w zakresie użycia rejestrów w praktyce badań statystycznych. W dalszej części artykułu, odwołując się do obowiązujących w Polsce zasad i warunków prowadzenia działalności gospodarczej, przeanalizujemy wykorzystanie źródeł administracyjnych, zawężając rozważania do statystyki przedsiębiorstw. Śledząc kolejne etapy związane z funkcjonowaniem przedsiębiorstwa (od momentu rozpoczęcia działalności gospodarczej po jej zakończenie) przedstawiono w zestawieniu (1) te elementy, które bezpośrednio wpływają na kształt dzisiejszej statystyki przedsiębiorstw, określając jednocześnie stojące przed nią perspektywy i wyzwania.

**UDZIAŁ PRZYJEŹDŹAJĄCYCH DO PRACY DO MIAST WOJEWÓDZKICH
W LICZBIE ZATRUDNIONYCH W GMINIE ZAMIESZKANIA W 2011 R.**

Źródło: opracowanie Ośrodek Statystyki Miast, Urząd Statystyczny w Poznaniu.

**ZESTAWIENIE (1) KORZYŚCI I OGRANICZEŃ ZWIĄZANYCH Z WYKORZYSTANIEM
REJESTRÓW W PRAKTYCE BADAŃ STATYSTYCZNYCH**

Korzyści	Ograniczenia
<ul style="list-style-type: none"> • niski koszt • mniejsze obciążenie sprawozdawcze przedsiębiorców • pokrycie zbiorowości przedsiębiorstw danymi, szczegółowe klasyfikacje, wskaźniki regionalne • terminowość dotycząca danych • terminowość dotycząca publikowanej statystyki 	<ul style="list-style-type: none"> • różnice w definicji jednostek oraz zmiennych • integracja danych — ujednolicony system identyfikacji przedsiębiorstw • powielanie danych • część populacji poza zasięgiem badania • wymagana dobra jakość IT w odniesieniu do gestorów oraz GUS/US • utrudniony dostęp do źródeł administracyjnych • uwarunkowania prawne, kwestie dotyczące sposobu przekazywania danych

Źródło: opracowanie własne.

Moment rozpoczęcia działalności gospodarczej wiąże się nierozzerwalnie z koniecznością nadania numeru REGON, a co za tym idzie z funkcjonowaniem tzw. „jednego okienka”. Wprowadzenie tego systemu miało przede wszystkim usprawnić procedurę dotyczącą podejmowania działalności przez podmioty gospodarcze. Tymczasem można zaryzykować stwierdzenie, że na wprowadzeniu

„jednego okienka” skorzystała przede wszystkim statystyka publiczna, przedsiębiorcy oceniali bowiem wprowadzone zmiany dość krytycznie. Nie przyczyniły się one do skrócenia procedury związanej z rozpoczęciem działalności, a jedynie ograniczyły niektóre formalne działania. Z punktu widzenia statystyki publicznej wprowadzenie systemu „jednego okienka” z jednej strony zwolniło statystykę publiczną z obowiązku bezpośredniego kontaktu z przedsiębiorcami rozpoczynającymi działalność, z drugiej zaś wpłynęło na poprawę jakości rejestru przedsiębiorstw — *Bazy Jednostek Statystycznych* (BJS), zapewniło bowiem bieżącą aktualizację informacji o zakończeniu przez podmiot działalności gospodarczej.

Do momentu wprowadzenia „jednego okienka” obowiązek wyrejestrowywania działalności z systemu REGON spoczywał na przedsiębiorcach i bardzo często nie był przez nich dopełniany. Urzędy statystyczne pozostawały wobec tego faktu bezsilne. Odbijało się to negatywnie na jakości rejestru, zawierał bowiem nieaktualne dane o przedsiębiorstwach, które już dawno zakończyły działalność. Nowelizacja ustawy o swobodzie działalności gospodarczej z 31 marca 2009 r. nałożyła na urzędy gminne obowiązek przesyłania do urzędów statystycznych informacji o rozpoczęciu, zawieszeniu lub zakończeniu działalności gospodarczej — bez konieczności bezpośredniego udziału przedsiębiorców (system „jedno okienko”). Niestety, tą zmianą nie objęto wówczas wszystkich form działalności gospodarczej. Co więcej, po sześciu latach od momentu wprowadzenia systemu, nadal nie obejmuje on wszystkich jednostek, które podejmują działalność gospodarczą.

Obecnie informacje o rozpoczęciu działalności trafiają do urzędów statystycznych trzema drogami. Z Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG) przesyłane są informacje o wszystkich osobach fizycznych. Z KRS (Krajowy Rejestr Sądowy) przekazywana jest informacja (od 1.12.2014 r. w formie elektronicznej) o tych osobach prawnych, które podlegają wpisowi do tego rejestru. Przedstawiciele takich form prawnych, jak: spółki cywilne, wspólnoty, rolnicy, jednostki samorządowe, przedsiębiorstwa lecznicze czy kościoły w celu nadania numeru REGON muszą się skontaktować z urzędami statystycznymi bezpośrednio. Jest to grupa jednostek, które z reguły nie wyrejestrują się z REGON-u w momencie zakończenia działalności, a zatem dla nich dane w rejestrze BJS nadal są często nieaktualne. Problem ten dotyczy ok. 8,0% jednostek (tabl. 1).

**TABL. 1. ZAREJESTROWANE PODMIOTY GOSPODARCZE
NA TERENIE WOJ. WIELKOPOLSKIEGO W STYCZNIU 2015 R.**

Wyszczególnienie	Liczba	Struktura
Zarejestrowane podmioty gospodarcze ogółem	36000	100
zgłoszone urzędowi statystycznemu przez:		
CEIDG	29355	82
KRS	3600	10
Bezpośrednio US Poznań	3045	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru REGON.

Po zarejestrowaniu w systemie REGON i spełnieniu innych wymogów formalnych przedsiębiorstwo może rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej. Z punktu widzenia statystyki przedsiębiorstw jest to moment, w którym na podmiot nakładane są obowiązki wynikające ze sprawozdawczości statystycznej. To, w jakim stopniu przedsiębiorstwo obłożone jest obowiązkami zależy przede wszystkim od jego wielkości. Do określenia obowiązków sprawozdawczych wymagana jest zatem informacja o liczbie pracujących. Zarówno jednostki, które rejestrują się do systemu REGON poprzez CEIDG, jak i te, które stawiają się bezpośrednio do urzędów statystycznych zobowiązane są do podania od razu wielkości zatrudnienia. Niestety, zgłoszenia o rozpoczęciu działalności gospodarczej przesyłane do GUS (US) przez KRS nie zawierają informacji o liczbie pracujących. Informacja ta jest dostarczana z Krajowego Rejestru Podatników (pośrednio przez KRS) po upływie co najmniej 21 dni od momentu zgłoszenia w urzędzie statystycznym rozpoczęcia działalności przez jednostkę. Na marginesie warto dodać, że przed wprowadzeniem systemu „jednego okienka” cała procedura rejestracji podmiotu gospodarczego podlegającego wpisowi do KRS musiała się zakończyć w ciągu 14 dni.

Z określeniem obowiązków sprawozdawczości statystycznej wiąże się jeszcze jedna kwestia dotycząca rejestrów, tj. problem rozbieżności definicyjnych. Jak wspomniano, zakres obowiązków, które spoczywają na przedsiębiorstwie zależy od jego wielkości, a dokładniej od tego, czy jest mikroprzedsiębiorstwem, przedsiębiorstwem małym, średnim czy dużym. W Polsce pod uwagę brane są trzy klasyfikacje wielkości przedsiębiorstw. Jedna z nich stosowana jest przez polską statystykę publiczną, druga została określona w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej, zaś trzecia zdefiniowana jest przez Eurostat (tabl. 2). W każdym przypadku podział przedsiębiorstw na jednostki mikro, małe, średnie i duże jest dokonywany ze względu na określoną liczbę osób w nich pracujących². Granice przedziałów liczbowych branż pod uwagę we wszystkich trzech klasyfikacjach są takie same. Rozbieżności dotyczą natomiast liczby osób. W przypadku źródeł statystycznych zawsze była i jest brana pod uwagę liczba osób pracujących. Wspomniana ustawa oraz Eurostat uwzględniają natomiast osoby zatrudnione. Kategorie te nie obejmują tej samej grupy ludzi. Na przykład osobami zatrudnionymi nie są pracodawcy i pracujący na własny rachunek oraz wykonujący pracę nakładczą, jednak są oni zaliczeni do osób pracujących. By zobrazować wpływ rozbieżności definicyjnych na wynik klasyfikacji przedsiębiorstw, analizie poddano dane dotyczące podmiotów gospodarczych działających w styczniu 2015 r.

² W przypadku ustawy oraz definicji Eurostatu w klasyfikacji dodatkowo uwzględniane są przychody oraz suma aktywów.

TABL. 2. KLASYFIKACJA PRZEDSIĘBIORSTW

Rodzaje przedsiębiorstw	Według GUS — pracujący	Według ustawy o swobodzie działalności gospodarczej ^a oraz Eurostatu ^b		
		zatrudnieni	przychody	suma aktywów
	liczba osób		w mln euro	
Mikro	do 9	do 9	do 2	do 2
Małe	10—49	10—49	10	10
Średnie	50—249	50—249	50	43
Duże	250 i więcej	—	—	—

^a Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z 2 lipca 2004 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 173, poz. 1807). ^b Zalecenia KE 2003361WE z 6.05.2003 r. dotyczące definicji mikro, małych i średnich przedsiębiorstw — OJ L 1242003' Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro-, small- and medium-sized enterprises.

Źródło: opracowanie własne.

Największą różnicę notowano w przypadku małych przedsiębiorstw (tabl. 3). Zastosowanie klasyfikacji ustawowej spowodowałoby zaliczenie 15% jednostek do innej kategorii przedsiębiorstw, a tym samym podlegałoby innym obowiązkom sprawozdawczym.

**TABL. 3. WPŁYWU ROZBIEŻNOŚCI DEFINICYJNYCH
NA WYNIK KLASYFIKACJI PRZEDSIĘBIORSTW**

Rodzaje przedsiębiorstw	Różnica w klasyfikacji w %
Małe	15,00
Średnie	9,28
Duże	3,44

Źródło: jak przy zestawieniu 1.

Jest to ważne, ponieważ w polskim systemie statystyki publicznej prowadzonych jest rocznie ponad 100 różnego rodzaju badań przedsiębiorstw (tabl. 4). Należymy do grupy krajów, w których dostarczana jest bardzo bogata i zróżnicowana informacja z zakresu statystyki gospodarczej. Wpływa to jednak na znaczne obciążenia sprawozdawcze podmiotów gospodarczych. W celu ich redukcji w statystyce publicznej prowadzone są działania, które określono w publikacji *Kierunki...* (2012). Wśród nich wymienić można takie elementy, jak doskonalenie elektronicznej metody zbierania danych czy integracja i konsolidacja badań. Najwięcej uwagi poświęca się jednak wykorzystywaniu źródeł administracyjnych (*Kierunki...*, 2012). Dowodem na to jest program badań statystycznych statystyki publicznej (PBSSP). Zdecydowana większość realizowanych prac metodologicznych uwzględnionych w PBSSP dotyczy badania możliwości wykorzystywania źródeł administracyjnych w celu: poprawy jakości operatów do badań, imputacji danych, uogólniania wyników w badaniach reprezentacyjnych, zastępowania badań statystycznych danymi administracyjnymi i rozszerzenia możliwości analitycznych.

TABL. 4. SYSTEM BADAŃ STATYSTYKI GOSPODARCZEJ

Wyszczególnienie	Liczba badań obowiązujących w przedsiębiorstwach		
	mikro	małych	średnich i dużych
R a z e m	36	94	105

Statystyka krótkookresowa

Sprawozdanie o przychodach, kosztach i wynikach finansowych	x	4	4
Sprawozdanie o cenach usług	x	4	4
Badanie przychodów w przedsiębiorstwach handlowych	4	x	x
Sprawozdanie o zatrudnieniu i wynagrodzeniach	4	4	4
Sprawozdanie o cenach producentów wyrobów i usług	x	12	12
Sprawozdanie o cenach producentów robót budowlano-montażowych	x	12	12
Notowania cen detalicznych towarów i usług	12	12	12
Sprawozdanie o cenach	x	12	12
Meldunek o działalności gospodarczej	x	12	12
Meldunek o produkcji wyrobów i zapasach	x	x	12
Ankieta koniunktury gospodarczej	12	12	12

Statystyka roczna

Sprawozdanie o sprzedaży produkcji budowlano-montażowej	x	1	1
Statystyczne sprawozdanie finansowe	x	1	1
Sprawozdanie o stanie i ruchu środków trwałych	x	1	1
Ankieta o działalności sklepów detalicznych i stacji paliw	1	1	1
Ankiety dotyczące sprzedaży detalicznej i hurtowej	x	1	1
Sprawozdanie o produkcji	x	1	1
Roczna ankieta przedsiębiorstwa	x	1	1
Sprawozdanie o działalności gospodarczej przedsiębiorstw	1	x	x
Sprawozdanie o pracujących, wynagrodzeniach i czasie pracy	1	1	1
Panelowe badanie przedsiębiorstw	1	1	x
Sprawozdanie o kosztach pracy	x	0,25	0,25
Sprawozdanie o strukturze wynagrodzeń według zawodów	x	0,50	0,50

U w a g a. Badania częściowe zaznaczono kolorem jasnoszarym, a badania pełne — ciemnoszarym.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie strony internetowej www.stat.gov.pl.

Przykładem jest praca metodologiczna z zakresu krótkookresowej statystyki przedsiębiorstw *Wykorzystanie danych administracyjnych w badaniu DG-1*, prowadzona w Urzędzie Statystycznym w Poznaniu. Stanowi ona kontynuację projektu europejskiego MEETS (*the Modernisation of European Enterprise and Trade Statistics*) pt. *Wykorzystanie danych administracyjnych w statystyce przedsiębiorstw*, realizowanego przez urzędy statystyczne w Poznaniu i Katowicach w latach 2009 i 2010 (Dehnel, Gołata, 2012). Jest to największe badanie w Polsce zaliczane do krótkookresowej statystyki gospodarczej. Badaniem tym są objęte przedsiębiorstwa, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, a więc dotyczy wszystkich średnich i dużych przedsiębiorstw oraz 10% małych.

Prowadzone jest ono z częstotliwością miesięczną, co stanowi znaczne obciążenie sprawozdawcze dla podmiotów gospodarczych.

Należy dodać, że niezależnie od wymagań stawianych przez statystykę publiczną na przedsiębiorcach spoczywają też inne obowiązki administracyjne. Często sprowadzają się one do przekazywania informacji do ZUS czy urzędów skarbowych o wartościach zmiennych, które zamieszczane są także w kwestionariuszach sprawozdawczych badań statystycznych. Tak więc przedsiębiorcy są zmuszeni do dwukrotnego informowania o poziomie niektórych cech — w celach statystycznych i administracyjnych.

Zmiana istniejącej sytuacji to jedno z wyzwań statystyki krótkookresowej. Wyniki obecnie realizowanej pracy metodologicznej mają przyczynić się do określenia użyteczności informacji zawartych w rejestrach administracyjnych pod kątem zastępowania zmiennych statystycznych danymi administracyjnymi. Działania usprawniające obejmują kilka etapów. Pierwszy z nich to poznanie potencjału, jaki niosą rejestry w zakresie krótkookresowej statystyki gospodarczej. W pracy metodologicznej analizę ograniczono do rejestrów tworzonych przez Ministerstwo Finansów (MF) i ZUS. Z punktu widzenia statystyki przedsiębiorstw są one bardzo cenne, gdyż zawierają m.in. informacje o takich zmiennych, jak: przychód, dochód, koszt czy liczba osób zatrudnionych. Dotychczasowa analiza struktury rejestrów pozwoliła na określenie (wstępnego) projektu wykorzystania danych administracyjnych. W zestawieniu 2 i 3 przedstawiono informacje dla wybranych zmiennych z zakresu „rynku pracy” oraz „przychodu i sprzedaży”.

ZESTAWIENIE (2) PLANU WYKORZYSTANIA DANYCH Z SYSTEMÓW PODATKOWEGO ORAZ UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH DO BADAŃ STATYSTYCZNYCH RYNKU PRACY

Zmienne	Sposób wykorzystania
Pracujący ogółem	źródło informacji do uzupełniania brakujących danych; kontrola jakości danych
Przeciętna liczba zatrudnionych	kontrola jakości danych
Wynagrodzenia brutto	źródło informacji do uzupełniania brakujących danych
Składki na ubezpieczenia społeczne	źródło informacji do uzupełniania brakujących danych

U w a g a. Źródło danych administracyjnych — ZUS (dane miesięczne); PIT (11 i 40) (dane roczne).

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie *Wykorzystanie...* (2011).

ZESTAWIENIE (3) PLANU WYKORZYSTANIA DANYCH Z SYSTEMÓW PODATKOWEGO ORAZ UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH DO BADAŃ STATYSTYCZNYCH PRZYCHODU I SPRZEDAŻY

Zmienne	Sposób wykorzystania
Przychody ze sprzedaży własnych wyrobów i usług	} źródło informacji do uzupełniania brakujących danych; zmienne pomocnicze; kontrola jakości danych
Sprzedaż detaliczna łącznie z podatkiem VAT	
Sprzedaż hurtowa łącznie z podatkiem VAT	

U w a g a. Źródło danych administracyjnych — VAT (dane kwartalne); CIT/PIT (dane roczne).

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie *Wykorzystanie...* (2011).

Drugi etap badania obejmował określenie możliwości praktycznego wykorzystania proponowanych modyfikacji. Zidentyfikowano tematy stanowiące największe ograniczenie w implementacji, m.in. *Projekt wykorzystania rejestrów administracyjnych* do krótkookresowej statystyki przedsiębiorstw. Jedną z przeszkód dotyczy okresu potrzebnego do tego, by uzyskać dostęp do źródeł administracyjnych. Rejestry są udostępniane GUS z bardzo dużym opóźnieniem, w niektórych przypadkach znacznie przekraczającym rok (zestawienie 4). Ograniczenie to odgrywa szczególną rolę w odniesieniu do krótkookresowej statystyki przedsiębiorstw, gdzie terminowość danych jest szczególnie istotna.

ZESTAWIENIE (4) REJESTRÓW ADMINISTRACYJNYCH WYKORZYSTANYCH W PROJEKCIE

Gestor/system	Stan na	Data udostępnienia dla GUS
MF/PIT-28	31.12.2011	09.10.2012
MF/PIT-36		06.02.2013
MF/CIT	31.12.2012	04.10.2012
MF/KEP		31.01.2013

Źródło: opracowanie własne.

Drugą przeszkodą ograniczającą użyteczność źródeł administracyjnych jest integracja danych. W Polsce w rejestrach administracyjnych i w zbiorach statystycznych stosuje się różne systemy numerów identyfikacyjnych dla oznaczenia podmiotów gospodarczych. W źródłach statystycznych podstawowym identyfikatorem jest numer REGON, natomiast instytucje, takie jak MF czy ZUS wykorzystują przede wszystkim NIP. Łączenie danych byłoby znacznie łatwiejsze, gdyby każdy podmiot miał jeden rodzaj numeru identyfikacyjnego. Prawnie ta sytuacja została uregulowana przez Krajowe Ramy Interoperacyjności³. Określają one m.in. minimalne wymagania dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej. Zgodnie z nimi unikatowym identyfikatorem podmiotów gospodarczych w rejestrach jest REGON. Pomimo tego, że w opisie struktury rejestrów ZUS, KEP I CIT można znaleźć zmienną REGON, w praktyce w bazach danych jest jednak często pomijana (tabl. 5).

TABL. 5. NUMERY IDENTYFIKACYJNE W REJESTRACH ADMINISTRACYJNYCH

Rejestry	Liczba rekordów ogółem	Liczba braków rekordów				
		razem	w % ogółem	NIP	REGON	NIP i REGON
CIT	357067	3783	1,1	145	3553	85
PIT	2105048	135	0,0	135	.	.
VAT	1641031	51045	3,1	613	50298	134
ZUS	4384594	250237	5,7	2650	245058	2529

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru CIT, PIT, VAT, ZUS.

³ Rozporządzenie Rady Ministrów z 12 kwietnia 2012 r., obowiązujące od 30 maja 2012 r.

Trzecia przeszkoda ograniczająca wykorzystanie rejestrów administracyjnych dotyczy różnic definicyjnych pomiędzy zmiennymi w rejestrach i źródłami statystycznymi. Na przykład odpowiednikiem dochodu/straty z systemu podatkowego jest w statystyce zysk brutto/strata brutto z rachunku zysków i strat. Odpowiednikiem podatku należnego z systemu podatkowego jest w statystyce podatek dochodowy. Zysk/strata z działalności gospodarczej w sprawozdawczości statystycznej są obliczane jako różnica przychodów i kosztów bez uwzględnienia zysków i strat nadzwyczajnych, a zysk brutto/strata brutto — po uwzględnieniu zysków i strat nadzwyczajnych (*Wykorzystanie...*, 2011). Ponadto w sprawozdaniach statystycznych nie ma zmiennej „przychody”, występującej w zeznaniach podatkowych PIT i CIT. Co prawda informacje o tym można uzyskać na podstawie wyników niektórych badań statystycznych sumując cztery zmienne: przychody netto ze sprzedaży produktów, przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów, pozostałe przychody operacyjne oraz przychody finansowe (*Wykorzystanie...*, 2011). Takie bezpośrednie przeliczenie nie jest jednak możliwe w przypadku badania DG-1, występują tu bowiem tylko dwa z czterech składników przychodów⁴. Podobnie sytuacja przedstawia się ze zmienną „koszty”.

Niezależnie od opisanych ograniczeń, przeszkodą w wykorzystaniu źródeł administracyjnych są także pojawiające się w nich błędy w kompletności oraz błędy treści. Przeprowadzona kontrola ujawniła nieprawidłowe informacje dotyczące takich zmiennych, jak: dochód, przychód, koszt czy strata. Notowano przypadki, gdzie koszty uzyskania przychodu były większe niż przychód, a mimo to wykazano dochód lub też koszty uzyskania przychodu były mniejsze niż przychód, a niezależnie od tego wykazano stratę. Ponadto niektóre jednostki wykazywały zarówno dochód, jak i stratę. Zdarzało się, że w zbiorach podatkowych kilkakrotnie pojawiały się jednostki oznaczone tym samym identyfikatorem. Analiza wykazała, że taka sytuacja miała miejsce, gdy przedsiębiorca złożył zarówno zeznanie podatkowe, jak i jego korekty lub gdy każdy z udziałowców spółek osobowych rozliczył się indywidualnie.

Podsumowując wyniki podjętych działań w prowadzonej pracy metodologicznej można stwierdzić, że wykorzystanie bogactwa danych zawartych w zasobach administracyjnych musi być poprzedzone ich dogłębną analizą, często długotrwałym procesem tzw. „czyszczenia” danych. Nie zmienia to jednak faktu, że rejestry administracyjne stanowią zarówno cenne bezpośrednie źródło danych, jak i źródło informacji do uzupełniania brakujących danych, do porównań z informacjami uzyskanymi w badaniach statystycznych czy do szacowania zmiennych statystycznych.

⁴ Nie ma informacji o pozostałych przychodach operacyjnych oraz przychodach finansowych. Udział pozostałych przychodów operacyjnych oraz przychodów finansowych w ogólnej sumie przychodów kształtuje się na poziomie 2%.

WSPÓŁPRACA STATYSTYKI PUBLICZNEJ Z PODMIOTAMI GOSPODARCZYMI

Tworzenie statystyki przedsiębiorstw, w tym szczególnie krótkookresowej, jedynie na podstawie źródeł administracyjnych jest niemożliwe. Informacje pochodzące z rejestrów muszą być wzbogacone danymi udostępnianymi bezpośrednio przez podmioty gospodarcze (Snijkers i in., 2013). Wymaga to aktywnej współpracy pomiędzy służbami statystyki publicznej i przedsiębiorstwami. Potrzeba takiego kontaktu ma charakter dwustronny — biznes jest odbiorcą połowy informacji zamawianych w statystyce publicznej. Jakość wzajemnej komunikacji w badaniach uzależniona jest w znacznym stopniu od zainteresowania przedsiębiorców przekazywaniem danych oraz od jakości informacji, która do nich dociera ze statystyki publicznej. Nie bez znaczenia jest również problem obciążenia respondentów. Wyniki badania ankietowego przeprowadzonego w Wielkiej Brytanii przez tamtejszy urząd statystyczny w 2012 r. wśród małych, średnich i dużych przedsiębiorstw, jak również wyniki badań prowadzonych w Szwecji czy Norwegii (Hedlin i in., 2005; Dale i in., 2007; Jones, Davies, 2013) wskazały, że przedsiębiorcy oczekują więcej informacji na temat organizacji badania, potrzeby jego prowadzenia, użyteczności jego wyników, poufności, wskazania miejsca, gdzie publikowane są wyniki (np. link do strony internetowej). Okazuje się, że respondenci oceniają swoje obciążenie nie tylko na podstawie liczby badań, w których muszą uczestniczyć oraz czasu, jaki im to zabiera, ale również na podstawie tego:

- kto prowadzi badanie,
- jakie są sposoby zbierania danych,
- jak szybkie i czasochłonne jest zbieranie wymaganych informacji,
- jak łatwe lub uciążliwe jest wypełnienie kwestionariusza,
- czy publikowane na podstawie badania wyniki są wykorzystywane przez przedsiębiorstwa i użyteczne dla społeczeństwa.

Wyniki badań potwierdziły, że poziom i użyteczność komunikacji z odbiorcami danych statystycznych zależą w dużym stopniu od jakości publikowanych analiz statystycznych oraz rodzajów produktów oferowanych użytkownikom przez statystykę publiczną. Odbiorcy danych chcą mieć łatwy i szybki dostęp do statystyki, metadanych oraz bieżącej informacji o zmianach uregulowań i zasad, zgodnie z którymi prowadzone są badania.

Polska statystyka publiczna wychodzi naprzeciw tym oczekiwaniom. Coraz częściej podejmowane są działania zmierzające do zaspokojenia potrzeb przedsiębiorców. Dowodem na to są zmiany strony internetowej GUS, świadczące o przywiązywaniu dużej wagi do komunikacji z użytkownikami danych oraz przeprowadzone w 2013 r. badanie satysfakcji z elementami potrzeb użytkowników korzystających z informacji statystycznych dotyczące oceny jakości usług świadczonych przez statystykę publiczną w zakresie udostępniania danych. W tym badaniu ankietowym stworzono odbiorcom danych możliwość zgłasza-

nia propozycji udoskonaleń zapewniających pełniejsze zaspokojenie potrzeb informacyjnych. Zidentyfikowano tematy oceniane przez użytkowników danych statystycznych pozytywnie, średnio i negatywnie. Wyniki ankiety spowodowały podjęcie wielu konkretnych działań, które opisano w publikacji zamieszczonej na stronie internetowej GUS (*Analiza...*, 2014). Było to pierwsze z serii planowanych tego rodzaju badań prowadzonych przez GUS.

Warto również zwrócić uwagę na prace nad doskonaleniem kanałów dystrybucji informacji statystycznej. W GUS zaawansowane są działania dotyczące Dziedzinowych Baz Danych, które mają na celu przyspieszenie udostępniania informacji, możliwość szybkiego zewnętrznego dostępu w wygodnej dla użytkownika formie oraz obudowanie dodatkową informacją uzupełniającą (metadane) i skierowującą (paradane).

Wnioski

Perspektywy oraz wyzwania, przed którymi stoi statystyka krótkookresowa w najbliższych latach obejmują:

- obniżenie kosztów badania,
- redukcję obciążenia respondentów,
- zwiększenie jakości i użyteczności publikowanych danych,
- wzbogacenie i rozszerzenie baz danych dostępnych dla użytkowników.

Ich realizacja powinna przebiegać głównie poprzez zwiększenie stopnia wykorzystania danych administracyjnych w badaniach statystycznych oraz poszerzenie komunikacji z przedsiębiorcami/odbiorcami danych. Wyniki przeprowadzonej analizy pozwoliły na wskazanie uwarunkowań i ograniczeń, które wpływają na ostateczny obraz statystyki przedsiębiorstw. Warunkiem koniecznym do tego, by stworzyć wiarygodny i precyzyjny opis zbiorowości podmiotów gospodarczych jest współpraca i dobra komunikacja z dostawcami danych, którymi są tak sami przedsiębiorcy, jak i dysponenci rejestrów administracyjnych.

dr hab. Grażyna Dehnel, dr Jacek Kowalewski — *Urząd Statystyczny w Poznaniu, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu*

LITERATURA

- Analiza wyników badania satysfakcji z elementami badania potrzeb użytkowników korzystających z informacji statystycznych* (lata 2013, 2014), GUS
- Casciano M. C., Ricercatore V., Oropallo F., Siesto G. (2012), *Estimation of Structural Business Statistics for Small Firms by Using Administrative Data*, „Rivista Di Statistica Ufficiale”, No. 2—3
- Costanzo L. (2011), *Use of Administrative Data and Use of Estimation Methods for Business Statistics in Europe: an Overview*, <http://essnet.admindata.eu/WorkPackage?objectId=4251>

- Dale T., Erikson J., Fosen J., Haraldsen G., Jones J., Kelven O. (2007), *Handbook for Monitoring and Evaluating Business Survey Response Burdens*, Eurostat
- Dehnel G., Gołata E. (2012), *Rejestry administracyjne w analizie przedsiębiorczości*, [w:] *Taksonomia 19. Klasyfikacja i analiza danych — teoria i zastosowania*, K. Jajuga, M. Walesiak (red.), Wydawnictwo UE we Wrocławiu
- Dojazdy do pracy w Polsce* (2010), GUS, Urząd Statystyczny w Poznaniu
- Hedlin D., Dale T., Haraldsen G., Jones J. (2005), *Methods for Assessing Perceived Response Burden, Research Report*, Stockholm: Statistics Sweden, Oslo: Statistics Norway, and London: Office for National Statistics
- Jones J., Davies K. (2013), *Survey and Statistical Communication*, Office for National Statistics, <http://enbes.wikispaces.com/Statistics+for+businesses+about+businesses>
- Kierunki rozwoju polskiej statystyki publicznej do 2017 roku* (2012), GUS
- SNijkers G., Haraldsen G., Jones J., Willimack D. (2013), *Designing and Conducting Business Surveys*, Wiley Series in Survey Methodology, John Wiley&Sons
- Wallgren A., Wallgren B. (2014), *Register-based Statistics: Statistical Methods for Administrative Data*, 2nd Edition, Wiley Series in Survey Methodology, John Wiley&Sons
- Wykorzystanie danych administracyjnych w statystyce przedsiębiorstw* (2011), Raport MEETS, GUS

SUMMARY

The increased interest in data on entrepreneurship and economic conditions of local character determines the need for systematic expansion of the information provided by economic statistics. The economic need to reduce the costs of creating the official statistics and the pressure to reduce burdens on business units and statistical reporting are limitations. Reconciling these expectations is not easy. On the one hand there is a need to modernize research methodology towards increasing the use of administrative systems. On the other hand, particular attention should be paid to maintaining the proper communication of official statistics with respondents and data users. These projects take on a special dimension in the short-term business statistics, due to the large number and frequency of research. This article presents the challenges and prospects for short-term statistics of enterprises against the existing rules and business conditions.

РЕЗЮМЕ

Повышенный интерес к данным касающимся предпринимательства и экономических условий местного характера определяет необходимость систематического расширения информации доставляемых экономической статистикой. Ограничениями являются экономическая необходимость понижения стоимости создания официальной статистики и давление на то, чтобы уменьшить нагрузку экономических единиц статистической

отчетностью. Примирить ожидания не просто. С одной стороны необходимо модернизировать методологию исследований повышая степень использования административных систем, с другой стороны особое внимание следует уделить поддержке надлежащих соотношений между официальной статистикой и респондентами, а также пользователями данных. Эти задачи имеют значение особенно в краткосрочной статистике предприятий из-за большого количества и частоты проводимых обследований. Целью статьи является представление вызовов и перспектив краткосрочной статистики предприятий на фоне применимых правил и условий проведения экономической деятельности.